

TONCA IZ LONCA

Kratka vsebina prvih dveh delov

(Konec.)

Ko se je stemnilo, Tonca ni več videl, kod naj gre. Legel je v mah pod smreko in zaspal. Nič ni imel mirnega spanja. Obračal se je in ječal. Iz hudih sanj so ga zbudili čudni glasovi: »Oho, oho!« — »Te ujem, te ujem!« Ko je pogledal, je videl v smreki dve čudni luči. Prestrašil se je in bežal izpod smreke. Iz teme je kmalu prišel v prečudno svetlobo. Pred seboj je zagledal med pečinami globel, vso svetlo, kakor bi gorelo iz brezna... Bil je prepričan, da stoji ob peklju, ko je zagledal v globeli neke sence s koli in vilami. Sence so se mu bližale. Da bi ga peklenški ne zgrabili, se je umaknil s steze pod grm in v strahu čakal, kaj bo. Sence so šle mimo in govorile o luni, ki sveti in jim bo nagajala, da ne bodo mogli na grad, kjer bi iz ječe rešili glavarjevega očeta. Tako kot glavar, ki je ob roko, so menili, da je ne marajo izkupiti. To je Tonca ujel in sklepal, da sence niso hudobe. Žal mu je bilo, da se ni oglasil in jih prosil, naj ga vzamejo s seboj na grad. Pa se je potolažil in sklenil poiskati glavarja, o katerem je slišal. Zavil je v globel in prišel v veliko votlino, kjer je našel za ognjem moža z obvezano roko. Neviden mu je Tonca pomagal in ga ozdravil. Mož je bil Košana. Rešiti je hotel očeta, katerega so zaprli v grajsko ječo, ker mu je zmanjkalo pri davku enega krajcarja. Poizkus se ni posrečil. Roko so mu tako ranili, da ni bila več za rabo. Toncu je bil zato hvaležen in mu je obljubil, da ga bo poslej ubogal. Domov bi ga vzel s seboj, a si ne upa, ker ga biriči iščejo. Ako bi ga našli doma, bi bilo za ženo in sina Bernardka hudo. Tonca napravi sebe in Košana nevidnega in taka gresta domov v Srednjo vas. Spotoma srečata puntarje, ki ju seveda ne opazijo. Zjutraj prideta na grajske travnike, kjer opravljajo kmetje tlako. Valpet in biriči so vsi divji. Košana je zamudila in prišla zaradi Bernardkove bolezni prepozno. Valpet hoče nad njo z bičem, a nevidni Košana ga tako udari, da nezavesten omahne. Ko se zave, pošlje Košanko domov, čemur se vsi čudijo. Tudi poslej je valpet kot spremenjen. Graščak pa divja. Graparja je globil in zahteval, naj prinese njegova hči globo v grad. Toncu se Grapar smili in vtakne v njegov jopič — zlat, da bo lahko plačal... Košana spremlja s Toncem ženo neviden domov in ji spotoma govori. Žena misli, da je možev duh in pride vsa prestrašena domov. Doma napravi Tonca Košana in sebe spet vidna in potem ozdravi s svojimi kapljicami še Bernardka...

Grapar je šel sam v grad, da plača globo z zlatnikom. Z njim sta šla tudi Košana in Tonca, oba nevidna. Na dvorišču pod lipo sta videla, kako je graščak prijel Graparja in ga ukazal zapreti v ječo, v katero so bili že pred letom spravili starega Košana. Ko so ječar in biriči pahnili Graparja v ječo, je Košana vzel ključ in stopil s Toncem za njim, da bi rešil očeta. Mimogrede je napravil Tonca tudi Graparja nevidnega. Ko je ječar zaprl vrata in videl, da ni ključa, ga je iskal tudi v ječi in tedaj opazil, da tudi Graparja ni. Z biriči je hitel praviti graščaku, kaj se je zgodilo. Oni trije v ječi so tačas videli, da je stari Košana umrl in da so ostale samo njegove kosti. Tonca je kanil kapljico na kosti in tedaj so se vzravnale in pred njimi je vstal stari Košana in prosil sina, naj da vnuka Bernardka v šole, da postane duhovnik. Po tem naročilu se je spet sesul. Vsi trije so nato zapustili nevidni ječo. Ko so jo zaprli, so pustili v vratih ključ, ki ga je Tonca omočil s kapljicami iz večje stekleničice, ter želel, da bi začel pri živem telesu gniti, kdor bi se ga prvi dotaknil. Mislil je na graščaka. Res je tedaj prihrumel po hodniku z biriči graščak in se zakrohotal, ko je zagledal v vratih ključ. Zgrabil je zanj, da bi odprl, a ga je oholost kmalu minila. Roka mu je začela gniti in mu je odpadalo z nje meso...

Vračajoč se domov, je Košana zaupal Graparju, kdo ga je rešil in kako. V vas je tedaj prišel berač. Ko je zvedel o usodi starega Košana, je zložil pesem o njem in graščaku, ki se je razširila od vasi do vasi. Pri Košanovih so mislili, kako bi dali Bernardka v šole. Ko je izvedel Tonca, da je treba zato denarja, je narezal korenje in ga spremenil v zlatnike. Bernardek je poslej hodil k župniku, da ga je učil. Izvedeli so pa, da tlačan ne sme šolati otroka. Zato je šel Košana spet v grad in grajskemu pisarju povedal, kaj namerava s sinom. Pisar je menil, da graščak po vsem, kar je doživel, ne bo dovolil. Košana je namignil, da bi graščaka ozdravil, ako bi dovolil, da sme sina šolati. Pisar je obljubil, da bo o vsem govoril z graščakom. Čez nekaj časa res pokličejo Košana v grad. Šel je ter vzel s seboj nevidnega Tonca in Graparja. Graščak si je neznansko želel zdravja in Košana mu je izsilil osvoboditev sebe in Graparja ter olajšanje tlake in dovoljenje, da sme sina poslati v šole. Ko je vse dosegel, je z nevidnim Toncem graščaka ozdravil. Poslej se je graščak spremenil. Hodil je v cerkev in bil s podložniki dober. Pri Košanovih so se pa pripravljali, da pošljejo sina Bernardka v šole. Dogovorili so se, da pojde z Bernardkom tudi Tonca.